

SINIŠA MALEŠEVIĆ, *Države-nacije i nacionalizmi. Organizacija, ideologija i solidarnost*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2017., str. 247.

U nakladi izdavačke kuće Jesenski i Turk prevedena je s engleskoga na hrvatski jezik knjiga *Države-nacije i nacionalizmi: Organizacija, ideologija i solidarnost*, uglednoga sveučilišnog profesora Siniše Maleševića. Na početku knjige nalazi se sadržaj i zahvale te sedam poglavlja naslovljenih: *Značaj nacionalizma, Solidarnost u skupinama prije države-nacije, Rađanje i širenje nacionalizma, Nacionalističke ideologije i nasilje, Svemoć trivijalnost, S onu stranu nacionalnog identiteta i Buđenje nacionalizma*. Na kraju knjige nalazi se bibliografija te kazalo osoba, mjesta i pojmova.

Kroz prvo poglavlje *Značaj nacionalizma* (str. 11-29) autor nas uvodi u problematiku svoje knjige te ujedno razjašnjava tri ključna procesa koja su važna za oblikovanje država-nacija i nacionalizama. Ta tri povijesna procesa imaju obilježje dugoga trajanja (*longue durée*, izraz su skovali znanstvenici okupljeni oko časopisa *Annales*). Prvi od njih je kumulativna birokratizacija prisile. Autor ističe kako se još od Maxa Webera birokratizacija smatra najučinkovitijim sustavom upravljanja velikim brojem pojedinaca, dodajući još tome da se birokratska forma temelji na prisili. Ključnim se smatra kumulativni karakter prisile organizacijske moći koji se još od prvih društvenih organizacija konstantno povećava, da bi se u vrijeme nastanka država-nacija nevjerojatno ubrzo i intenzivirao. Drugi važan proces dugoga trajanja jest centrifugalna ideologizacija. Autor drži da je ovaj povijesni proces s vremenom prodirao u cjelokupna društva tako da su različiti društveni slojevi lako prihvaćali ne samo ideološka opravdanja za određene postupke u društvu, nego i ideološku mobilizaciju u ostvarivanju kolektivnoga djelovanja. Treći proces koji je važan u oblikovanju država-nacija jest solidarnost. Ovdje se posebno naglašava odnos između mikrosvijeta, kojega predstavljaju obitelji, prijatelji, susjedi, mještani i sl., i kojega karakteriziraju neformalnost, privrženost, nehijerarhijski odnosi i ljubav, te makrosvijeta koji predstavlja državu-naciju kao birokratsku jedinicu koju karakterizira formalnost, legalnost, hijerarhija, profesionalna distanciranost i sl. Cilj je da se ova dva suprotna područja povežu, a za takvo što

ključan je nacionalizam. Autor zaključuje da ideologija nacionalizma nastoji povezati ono što predstavlja "država" i "nacija" u državi-naciji, pri čemu naciju poima kao zajednicu bliskih prijatelja ili divovsku proširenu obitelj.

Drugo poglavlje naslovljeno je *Solidarnost u skupinama prije države-nacije* (str. 31-67). Ono proučava predmoderne društvene organizacije odnosno poretke kao što su jednostavne družine sakupljača, složena sjedilačka plemena lovaca i ratara, poglavništva, gradove-države, lige gradova, "krovna" carstva i modernizirajuće imperije. Kao bitno obilježje svih ovih poredaka autor navodi slab organizacijski i ideološki prodor u mikrosvijet, a osim toga, svoje postojanje opravdavali su mitologijom, religijom, imperijalnom doktrinom ili njihovim kombiniranjem. Iako država-nacija postoji tek nekih dva stoljeća, ipak i danas ima autora koji smatraju da su bivanja nacijom, pa čak i nacionalizmi postajali već u antici, u što su ubrajali Židove i Grke. Drugi su pak naglašavali da se određeni oblici nacionalnoga mogu vidjeti u gradovima-državama ili prvim tzv. "krovnim" carstvima kao što su rimsko, egipatsko, kinesko ili aztečko carstvo. Međutim, kroz cijelo poglavlje autor jasno pokazuje zašto se nijedna od navedenih društvenih ili političkih organizacija, pa čak ni modernizirajuća carstva kao što su britansko, francusko i nizozemsko, koja su razvila moćne organizacijske i protoideološke strukture, ne može smatrati državom-nacijom.

Treće poglavlje nosi naslov *Rađanje i širenje nacionalizma* (str. 69-102). U njemu autor razrađuje temeljne postavke za koje smatra da su ključne jer su upravo one oblikovale moderne države-nacije. Riječ je o jačanju organizacijske i ideološke moći države-nacije te o prodoru u mikrosvijet solidarnosti. Kroz ovo poglavlje autor se upušta u polemiku s drugim znanstvenicima. S jedne strane riječ je o autorima koji naglašavaju modernistički pristup u oblikovanju države-nacije te ističu da prije moderniteta nisu postojali organizacijski uvjeti za razvoj države-nacije. Među tim autorima su Gellner, Hobsbawm, Anderson, Hroch, Breuilly i Mann. S druge strane su neodurkheimovski autori koji zastupaju etnosimbolistički i perenijalistički pristup te ističu važnost kulturnoga kontinuiteta između modernih nacija i predmodernih etničkih zajednica. Toj skupini autora pripadaju Smith, Hutchinson, Llobera, Hastings i Armstrong. Za razliku od prve grupe autora Malešević ističe da ipak postoji određeni kontinuitet između modernih i predmodernih političkih zajednica, međutim, on ne smatra da je riječ o kulturnom kontinuitetu, kako

to naglašavaju autori iz druge skupine, nego da se ponajprije radi o organizacijskom kontinuitetu i ideološkoj moći.

Nacionalističke ideologije i nasilje tema je četvrtoga poglavlja (str. 103-133). U njemu autor istražuje vezu između nacionalizma i organiziranoga nasilja te pokazuje do koje mjere su ti odnosi složeni i proturječni. Kad je riječ o nasilnom nacionalizmu, autor poseban naglasak stavlja na društvene organizacije i ideologiju, za razliku od drugih autora koji naglašavaju ulogu pojedinaca i moćnih vođa (Robespierre, Napoleon, Hitler, Mussolini i sl.) ili pak nasilnih nacionalističkih pokreta kao što su IRA, ETA, UÇK ili Tamiški tigrovi. Autor zaključuje da do promjene nacionalističkih ideja u nasilne postupke dolazi zbog prisilnoga birokratiziranja, centrifugalne ideologizacije i njihovom vezom sa svijetom mikrosolidarnosti.

Naslov petoga poglavlja je *Svemoć trivijalnosti* (str. 135-169) i u njemu se poseban naglasak stavlja na trivijalni oblik nacionalizma. Takav oblik nacionalizma, kako autor ističe, susreće se na športskim natjecanjima, javnim svečanostima, u kinematografiji, nacionalnoj kuhinji i sličnim prilikama. Autor nastoji jasno razlučiti "vrući" od "banalnog" odnosno "službeni" od "pučkog" nacionalizma, te ujedno osporava mišljenja kako je banalni nacionalizam slaba forma koja se razvija u zapadnim zemljama nakon Drugoga svjetskog rata. Na primjeru Danske i Sjeverne Koreje Malešević vrlo jasno pokazuje kako se nacionalizam najbolje razvija kada je nevidljiv i kada je najmanje ratoboran.

Šesto poglavlje naslovljeno je *S onu stranu nacionalnog identiteta* (str. 171-195). Autor se u ovom poglavlju bavi propitivanjem onoga što je nazvano nacionalni identitet, a koji je označio kao "pojmovna hимерa". Za razliku od etnosimbolista, koji naglašavaju da nacionalni identiteti idu do predmodernih etničkih veza te modernista koji drže da su nacionalni identiteti rezultat moderniteta, Malešević naglašava da postoji vrlo malo dokaza, a posebno empirijskih, koji govore o postojanju nacionalnih identiteta, kako prije modernoga vremena, tako i poslije. Zapravo autor ističe da se nacionalne identitete ne treba shvatiti kao dane, neproblematične, normalne, nego fokus istraživanja treba preusmjeriti prema društvenoj organizaciji, ideologiji i solidarnosti, kao pojmovima koji su empirijski snažni, operativno djelotvorni i analitički održivi.

Zadnje poglavlje u knjizi nosi naslov *Budućnost nacionalizma* (str. 197-214). U njemu su sumirani najvažniji argumenti koje je autor predstavio u svojoj knjizi, s posebnim osvrtom na budućnost kako

nacionalizma tako i države-nacije. Unatoč zamislama pojedinih autora kako državu u novije vrijeme ugrožavaju brojni čimbenici, a među kojima se posebno navodi globalizacija te uz nju vezan konsumerizam, kapitalizam, liberalizacija, vanjska politika i slično, država-nacija ipak ostaje i danas dominantan oblik političke zajednice. U jednakoj mjeri ni religijska buđenja u suvremenome svijetu, s posebnim naglaskom na islam, nisu umanjila snagu nacionalizma.

Šest godina nakon što je prevedena i na hrvatski jezik objavljena knjiga *Sociologija rata i nasilja*, Naklada Jesenski i Turk prevela je i izdala 2017. godine drugu knjigu, uglednoga profesora sociologije na dublinskom University Collegeu te danas jednoga od najistaknutijih teoretičara nacije i nacionalizma u svijetu, Siniše Maleševića, pod naslovom *Države-nacije i nacionalizmi: Organizacija, ideologija i solidarnost*. Djelo je izvorno objavljeno na engleskom jeziku 2013. godine. Ukoliko je suditi prema raspravama koje je autor vodio s najuglednijim i najistaknutijim teoretičarima nacije i nacionalizma i prije nastanka ove knjige, onda će se ta rasprava vrlo vjerojatno nastaviti i nakon što je predstavljena široj čitalačkoj javnosti, a među temama zasigurno će se naći i pitanje nacionalnoga identiteta. Kad je riječ o državi-naciji i nacionalizmu, njihovu postanku, organiziranju i oblikovanju, uglavnom prevladavaju dva diskursa. Jedan od njih je modernistički koji naglašava bitne povijesne procese koji se događaju tijekom 18. i 19. stoljeća, a koji su utjecali na nastanak moderne države i nacije. Drugi pristup je etnosimbolistički i perenijalistički koji ističe značajne kulturne veze modernih nacija s predmodernim etničkim skupinama. Za razliku od ova dva metanarativa, Malešević fokus istraživanja usmjerava prema organizaciji, ideologiji i solidarnosti. Drugim riječima, autor smatra da su kumulativna birokratizacija prisile, centrifugalna ideologizacija te solidarnost, procesi koji imaju karakter dugoga trajanja, imali ključnu ulogu u oblikovanju modernih država-nacija i nacionalizama. U tom pogledu, Maleševićovo djelo predstavlja originalan i zanimljiv rad koji se preporučuje čitalačkoj javnosti.

Goran Mijočević